

Յումաշէկ Դաւանէսը Դաւանէսի փոխելով՝ Նոյնացոց Դամարայ՝ ըստ անհերքելի երկրին հետ։ Լայ մասնակցիք շատ ստեպ կը յիշեն ճմրիք անունով գաւառ մը. կարեւոր է խորհնացոյ ճմրիքի համար ըսանք. «որ այժմ կոչէ Վորդրիք», քանի որ այս խօսքին միջնորդութեամբը գաւառիս գիրքը կ'որոշուի։

9. Սաքսիւի ըստ անհերքելի միայն Էբրու-դոտոս կը յիշէ, որ Լայաստանի հետ 13^ր սատրապութիւնը կը կազմէր։ Էբրուդոտոս համա-նուն երկրորդ երկիր մ'ալ գիտէ, որուն բնակիչները Սաքսիւ կը կոչուին. քանի որ այս երկրորդ երկիրն Լեզկից աշխարհին հետ առնչութիւն ունի, տարակցոյ չկայ որ շատ գեպ է արեւելք կ'իյնար։ Այս արեւելեան Պակտիստիք մերթ Paktia կամ Paštun ըստ անհերքելի (արեւելեան Աղուաններու) հետ կը նոյնացունի, մերթ Puskalāwātī ըստ անհերքելի հետ՝ որ Վապուլ գետին ստորին հոսանքին վրայ կը բնակէին։ Քանի որ Լայաստանի մէջ ու մտերմը՝ Սաքսիւի անունով երկիր չի յիշուիր, յայտնի է թէ այս երկրին գիրքն որոշելը դժուարութիւն կը պատճառէ։ Ի սկզբան ծայրահեղ անանութենէ հրապարակելով այս երկրանունն նոյնացուցին Բոհ-տան անուն հետ. Լարտանի ստոր գէմ շրջնականաց տարբերութիւնը չըշտեց, որ ինքնին այս համապարտութիւնը շատ տարակուսական կ'ընէր։ Լիւրժանը Լարտանի կարեւոր հետեւեցաւ եւ Բակարիցայնները արեւմտեան Լայաստան վերին Տիգրիսի կողմերը դրաւ, առանց իւր պատճառները մասնակի ընելու։ Ի վերջոյ Մարգուարտ իրաւամբ Bochtī ըստ անքրդական ցեղէն անանցեալ Բոհտան անուն նորութիւնը. կռուան բռնելով՝ այս համապարտութեան անընդունելի ըլլալը ցուցուց։ Արդ՝ թէ՛ Սաքսիւի Բոհտան չէ, այն ատեն կամ Էբրուդոտոսի աղբիւրը ճիշդ ներկայացուցած չէ անունս, եւ կամ Էբրուդոտոս ինքը շփոթած է ր քանի որ դիւրաւ կրնար իւր աղբիւրը երանեան վազկառուած ազգերու վրայ խառնաշփոթ տեղեկութիւններ բաժնեկիւն եւ քովէ քով բնակող ժողովուրդաց նմանահնչուն անունները կրնային մեծապէս նպաստել վրիպակներու յերեւան ելլելուն։

10. Ստրաբոն կ'աւանդէ թէ Χαλοντισ անուն երկիրն, որմէ պէտք է զանազանել համանուն հարաւային երկիրը, զոր այլք ալ կ'աւանդեն։ Ստրաբոնի աւանդած այս երկիրը գնելու է Զաւ եւ Գինդէս գետերու մէջ, քանի որ կ'ընէ թէ հայկական այս երկիրն մէջ Տիգրիս՝ Վանայ ծովէն գալէն եւ քիչ մ'առնաւ ստորեր-

կեայ ընթանալէն ետքը, նորէն մէջտեղ կ'իյնէ։ Մինչեւ այսօր Ստրաբոնի ըսածը հասկնալ կարելի եղած չըլլաւ։ Քալոնիտիս ըստ անհերքելի ալ գիրքն որոշուած չէ։ Ընդհանրապէս այս երկիրն պիտի ըլլայ, կ'ըսուի, զանայ ծովուն հարաւային կողմերը, որչափ ալ Էբրուանք հայերէն համապատասխան անուն մը մասնացոյց ընել։

11. Ἀρραπαγίτις անուն երկիրն առաջին անգամ նկարագրուած իւր Աղբաք, եւ ըստ այսմ ալ Լայաստանի հարաւ-արեւելեան ծայրը՝ Զաւ գետին վրայ դրաւ։ Ըստ մը գրութեանց մէջ մոտք գաւա Վիպերտի այս կարծիքը, մինչեւ որ Անդրէաս Տիմանկան կերպով միակ յղին աղբեր մը մեջ հառուցած տեղեկութիւնը բնութեան անցնելով՝ մերժեց նկարագրի կարծիքը։ Քանի որ այս երկիրն իր անունը առած է սեպագրութեանց Առապի-քաղաքէն, իրաւամբ կ'ըսուի թէ այս երկիրն հայկական երկիր չէ եւ Լայաստանէն գաւա ընդմէջ Ասորեստանի եւ Մարաց աշխարհին փնտռուելու է։ — Աղբաք կը նոյնացունեն Պաղովտոսի Ἀλουάχիս (աւսորեսաւ. Arbakki) հետ, զոր Պաղովտ. Մարաց մէջ կը գտնէ։ (Հարաւային)։

Ի Ե Զ Ո Ւ Ա Ր Ա Ն Ա Կ Ա Ն

Մ Տ Ո Ւ Ա Ր Ա Ն Ա Կ Ա Ն Հ Յ Տ Մ Չ Ո Տ Ո Ւ Թ Ի Ն Է

(Հարաւային)։

19.

1. Տեւեելով, որ զ. օ. սիր. *priri* իբր. մը ringsum՝ կը նշանակէ, հայ. պը-ը-ը-ը-ը (պարաբոն)՝ պարբերեմ եւայն) եւ պարաբոն «պարաբոն» եւ «շուրջ կցեալ» պը-ը-ը «պարաբոն» եւայն բառերը *p-poro-, *p-porobhorōs, *p-poremi ձեւերէն կը բացարձեմ, աւ առաջին ք-ն *p-ի-ն աշխարհագրութիւն կամ շարժանքի, Allegro-Form, Schnellform՝ է, իսկ poro- *pero-ին կը պատկանի եւ այսպէս լատ. per (*peri կամ per-էն), ալ. poi, ri, հայ. parig շուրջ, բարձրագոյն յուն. περί, περί, շուրջ, աղբ. per շուրջ, իմ. per «... էն մէջէն» հեկուլ. քը-ը, առա. pero-ին բ. ք-նադիւր ստատիկութեան (Intensivpräfix) գութ. fair, հրգ. fir, far, նրգ. ver- եւ հայ. ար- (արա-ը) առա-

1. Հայ. ար-ի վրայ արդէն Spr. Abh. 1, 217 (Armeniaea համ. 198) ըստ անհերքելի Արմ. ար, ad per contro՝ որ idg. pr-(o) ք Էն 1, 212 արաբի-ի վրայ (Armeniaea համ. 160) կ'ըսեն։ Արմ. արաբի-ի idg. pro-տ idg. su alti(n)d, su, aanti, set in motion, mit pro dass. «Հիմա կը տեսնեմ, որ աւելի լաւ է Pedersen-ի հետ ք-ն արա-

*poro կամ xpo-էն = հնդեւք. porodhyos, կամ *prodhyos բառերով ալ միեւնոյն է:

Հայ. դր. (-ո-) «կարաւ բազմութեան, եւ ջնկոն (պար առնուլ, պար բոլորել)» գործունէն (հմտ. պարունել) եւ գործունէ, հնդեւք. p-porus-ի վրայ կը ցուցնեն: Ըստ Pedersen-ի KZ. 39, 387 գործունջ *վզըն ալ այս գործարմարին կը պատկանի:

2. Ճմ կարծեր, որ Hübschmann Dr. Th. Block-ի հետ իրաւունք ունենայ, երբոր Հայ. պարունել (իւս արմ.) բառը, իբր պարս. լեզուէն փոխ առնուած բառ — հայ. *bādadanda = *bādā-wanda (Pers. Stud. 182), սիր. pādabandha «Fussfessel» կը նկատէ, որովհետեւ Հայ. բառը իբր բուն Հայ. բառ գործուն (հմտ. դ. օ. գործունէն «շարժ գծագրել») հնդեւք. *p-poro- + հնդեւք. bhrādhā-էն ալ (առ. ք. binden եւայլն) լաւ բացատրութիւն կ'ընդունի. հմտ. պարունել-ի *կապել շարժանակն:

Հայ. գործել-ի-նիւն, գործել-ի, գործել-ի-նիւն իբր ժողովրդային ձեւեր *գործ-բել-ի-նիւն, *գործ-բել-ի, *գործ-բել-ի-նիւն-ի սեղ, հմտ. լըվ-բել-ի-նիւն, լըվ-բել-ի, լըվ-բել-ի-նիւն-աբար-գութեան ծայրնաւորի հետ. որոն միշտ բուն գրաբար ձեւերուն պարզ նշանն է:

2. Հայ. իւ-ի-ի ձեւը ըստ Pedersen-ի յուն. χανχδομα բառով համեմատուելու է, յուն. բառը տեղափոխութեամբ *γανχ-էն առաջ եկած բլաւ-ով: Հայ իւ-ի-ի այսպէս հնդեւք. *ghauk-էն է, ա. Pedersen KZ. 39, 335. Եւ ալ, Spr. Abh. 2, 235 եւ Հանդ. 1903, 381 ստուած ստուգաբանութիւն թողով, կ'ընդունիմ Pedersen-ին այս յաջող համեմատութիւնը: Եթէ հիմայ *γανχ *խաւ եղաւ Հայ. -ի մէջ, լաւ. augco, լիւ. augu-եւայլն ալ միայն *աւ-ը կ'ընար բլաւ եւ ոչ մեծ, ինչպէս Pedersen KZ. 39, 393 § 34 կը կարծէ: Այսպէս ածի բառի համար ուրիշ բացատրութիւն մը փնտառուելու է:

Հայ. ածի ըստ քն հնդեւք. ad նախդիր (հմտ. լաւ. ad-olscens) եւ ku-ի տէր *ku-առ. արմ. *keuō «anschwellen (այնպիսի)» (Hirt, Abl. էջ 102, հմտ. 386), այնպէս որ մեծ-ի հնդեւք.

եւ բառի մէջ հնդեւք. *keo- փոխաբանութիւնն բացառուել. երբ Հայ. բառը *prokenti նախաձեւը ներկայացնէ, հմտ. եւ-առ. ածի տէր Pedersen KZ. 39, 390. որ վրեժն ևn 4-und 4-er war օffenbar stammhaft, Ein sulfäles — lässt sich auch aus -two erklären, Բ-ը-ը-ը von Բ-ը-ը ցուց. բառը *Stadt von Բ-ը-ը sammle «[հմտ. Բ-ը-ը ևn 4-er Էրաւաւ. 16. 6], das von Meillet MSL. 8, 497 gewiss nicht richtig gedeutet wird; das Suffix -two dürfte bei Abteilungen von Präpositionen das einzig denkbare sein, so Է Է-ը-ը-ը „hinein“, (davon Է-ը-ը „innerer“), Է-ը-ը-ը „hinaus“ (արտաքին „büsserer“), auch Է-ը-ը-ը „hehliche“ ist wohl von einem Է-ը-ը-ը gebildet, zur Präposition —, deren ursprünglicher Auslaut auch in Է-ը-ը-ը „Anfang, Vorderseite“ Է-ը-ը-ը-ը „der erste“ erscheint (vgl. Է-ը-ը-ը „Schluss“ Է-ը-ը-ը „letzter“ von Է Է-ը „über“, gr. ἐπέρη), Է-ը-ը-ը Է Է-ը-ը կը պատկանի, եւ նոյն Է ունի, արդէն յառաջադրուի եւ սլ ածուած եմ Spr. Abh.-ի մէջ:

*ad-kuō-դրոյ նախաձեւին համապատասխանելով՝ երկր. այլակերպութեան արմատն կը ներկայացնէ: Հայ. Եւ-ը-ը-ը ալ նախդ-ով ըստ Pedersen-ի KZ. 39, 370 § 26 —մէ-ի պատկանող բառն է:

Այս *keuō «ածի բարձրանալ» արմատին պատկանող բառեր են ըստ Hirt-ի Ա. այլակ. սիր. šavithas «ամենաբուն, ամենաստատիկ», šavras «հզօր, բուն, Բ ա) այլակ. սիր. š(u)rd «շուն, յուն. xύων Բ. այլակ. b) լիւ. šun «շուն, եւայլն, Գ. այլակ. սիր. širas «պատերազմական, պատերազմող ալ šura, յուն. xύρον, šuxos, xύμα, šuxos եւայլն, Գ. այլակ. սիր. šuyati «կ'ուսի կ'ածի» լաւ. camis keuoni?, սիր. šivniš մանուկ յուն. xύxus «զօրութիւն, ոյժ»:

Այս *keuō արմատին պատկանող բառն է Հայ.-ի մէջ շարժել նիւ. եւ մի. շարժ-ի-նիւն — հնդեւք. *kuōrdhyos, իբր Բ. այլակերպութիւն *keuō արմատին, հմտ. ածուն. առ-մեծ-ի-նիւն, ինչպէս *շարժ-ի-նիւն շարժ-ի-նիւն պատրաստութեամբ, որ հնէն է — d + ku-էն (*ad-kuō) t + š — Է ունի:

Տարակոյս չկայ, որ շարժ-ի բառի հետ կապուելու է շարժ-ի ալ *շարժ-ի-նիւն-էն, արմատը-գարմ. հնդեւք. մ-ով *kuō-r-d-nu-mai: Նոյնպէս գործ-ի-ի *յաղթահարել, նուաճել, նկուս առնել, ալ դրոյ, Գործել, բառի հետ խումբ մը կրնայ կազմել:

3. Հայ. նաւ-մէ-ի = *նիւ-մէ-ի-նիւն պարս. լեզուէն փոխուած. բառ մըն է — հայ. ալ. նպ. ու-մէ-ը, եւ ալ. vacant (սիր. vacas, յուն. ἔρηκ եւայլն) բառ Բ բառ. *վար խորհլ, Այս ու-մ բուն Հայ. նիւ-ի (այսպէս բառ. Դ բառ. վար նախդիր բառի մէջ ալ աւելին): *նաւ-ը, sedere-ին պատկանող ալ աւելին: *նաւ-ը, sedere-ին (Գործել) ըստ հնէ-ի Spr. Abh. 2, 158 եւ Pedersen KZ. 39, 373, նիւ-մէ-ի (ա. Pedersen KZ. 38, 206) եւ Գործել (ա. Pedersen KZ. 36, 98):

Հայ. նիւ-մէ-ի բառը առաջ Spr. Abh. 1, 168 հետեւ հնդեւք. sēgo-էն բացատրելու եմ առ. հնդեւք. *sēgho (գործ. sigis, Sieg) ալ. hazah, սիր. sāhas, Macht, Sieg) sāhati «bewältigt, vermag» յուն. Էջա, այսպէս կ'ընդունեմք ձեւ հնդեւք. ց-նի, իսկ նիւ-ը հնդեւք. sed-ը եւ նիւ-ի. *hats-էն ծայրնապէս աւելի ընդունելի է հիմայ ինչ ալ:

4. Հայ. մեծ- (է, մ- կամ -յ, -լ) «ա. սապոն», եւ «ա. Եւ-ը-ը-ը, Է-ը-ը, ալ մեծ-ի պատկանող բառ. մ'ըլլալով՝ հնդեւք. *ad-ku-šras եր, հմտ. Զ-ը-ը-ը, որուն յաջող ստուգաբանութիւնը Pedersen KZ. 38 ստուած է Արմ.-ը մտաւած մեծ (է, մ-)-ի մէջ երկրորդական է եւ ոչ հին-մ վերջնաբանութեան, այլ մեծ-ը-ը-ը, մեծ-ը-ը-ը բար-գուն բառերուն մեծ-ը-ը-ը-ը ազդեցութեան տակ առաջ եկած, առ մեծ-ը-ը-ը հնդեւք.:

Ի Հայ. լաւ (լաւ) այսպէս *keuō, *keuōnos նախաձեւերուն կը համապատասխանէ:

*ad-kū-asro-էն է եւ վերջին օ ձայնաւորը բաց վանկի մէջ = ձեւով նշանակուող ցոյց կու տայ, ինչպէս առաջ առ ձեւին *ասա, եւ առաջ-գրեմ առաւին *ասաւն- նախածեւերը, որ վերջինը առաւ- (յ)ի մէջ որոշու ձեւով երեւան կու գայ, որովհետեւ եզ. սեւ.-ի մէջ վանկը առաջ գոյց էր սթոյոյ, ինչպէս նայ հոյց ց-ով հնչուած: Ուրիշ անգամ բառն եմ, որ *ասաւն- առաւն *ասաւն *սարւն = *սարւն- (յ) արւել-ի տեղ եւն, = ձայնը սկզբնաբար միայն առ ընդունեցաւ հետեւող շին առջեւ (Հմմտ. զ. օ. առ նաւ *ար նաւ-էն) եւ այս առաջաւ ուրիշ տեղեր ալ, ուր ար-ըով) օրինաւոր էր:

Ինչպէս առաւ, առաւորէի մէջ, առ- հնդեր *ad-kū-o-էն է, ուրեմն վերջին բառը հնդեր. *ad-kūo-pporemi նախածեւին կը համապատասխանէ, առ- (հ) *բոյս ինչ մարդկական, "ա. սիրումբի", ալ = հնդեր. ad-kū-o-lis էր, որուն նշանակութեան վերաբերումը Հմմտ. Pedersenի նախածեւին ստուգաբանութիւնը KZ. 39, 336 § 4. ստորագր. "աւել, ածել" = յուն օφείλλω "աւել, ածել" յառ-ելում "աճեցուցանել" = յուն օφείλλω "աճեցուցանել", Հմմտ. գեւ. -տէլէ, -տելըր, առաւելում եւ յուն մէջ օφείλω, օφείλω, օφείλεις τινι τι "augere aliquem aliquare": Հոս ալ սկզբնապէս հնդեր. օ բաց վանկի մէջ հայ. ուէ. Das idg. anlautende o in offener Silbe," կ'ըսէ Pedersen, "muss im Armenischen regelmässig als a auftreten" (ա. Pedersen KZ. 36, 98 եւ յարգողները): Հայ. յառ-ելում բառ իս = հնդեր. *obhelo + mī էր, յառ-ի մէջ այդ ձեւին *օփէլա + mī էր, համապատասխաներ օփէլա-ի տեղ:

Ծ Բաւանց = ձայնաւորի նշան -մե-ի ունիւք հայ. Եւ. (է) "բան ձայնաւոր կամ գրաւոր նշանագոյն առացուածովք", "առացուածք, զորմէք" բառի մէջ հնդեր. *ad-kū-asris-էն *ad-kū-asris-ի տեղ եւ *ձաւաւ-ձեւով ձաւաւ-էն (է, է) "լոյս շըլտափիւն, *ad-asro-էն, որով գեմ *շըլտափիւն, ինչպէս արդէն բառն եմ նշան *ke ö "anschwellen (այտաճել)", արմ.-էն kēō-vāhjo-էր. Գեւ. ուրիշ հայ. բառեր ալ կան, որոնք ծ- նշան *ձկու-էն ունին, ահաւասիկ հայ. Ծար "Հար, գեղ զարմանդ", "ա. Ծար ու Ծարակ", *ձկու-էն (եւ ա. Լուր գուցէ հայ. Ծար-էն փոխ առնուած) եւ երկու տեղիք Ծար-ի (է) "Ծար. (զ. օ. Ծար-ի Գարնել, Ծար-ի Բաղ) եւ Ծար-ի (է, աչ կամ յ, յ) "արտա" զարման կամ կուր առնանոց, կերպիւր, Ծար-ի Երայ, օրայ, Ծար-ի Գարնել "արածիւր" հնդեր. *dīkurokas-էն Վերջին Ծար-ի ալ բուն հայ. բառ է եւ ոչ բառ Hübshmannի Arn. Gramm. 1. 188 պարս. լեզուէն փոխ առնուած առ նպ. Ծար. "pastio, պէլ. Ծարակ, "pascere" բալ. Ծարակ, "wandern, weiden, grasen", նշանակու համ. 375 Ծար (Մի. 56, գ. 26, Գովհ. կաթ. Եւսեր կային) եւ Ծար-ի (Ծար-ի. Եւսեր, Վարան) Ծար ալ = նպ. Ծար "Mittel" զհլ. Ծարակ "Mittel", նպ. Ծար "Mittel, Heilmittel" (Հմմտ. սիր. Ծար- "Verfahren"):

Գոյց վանկի ձեւը կը ցուցնէ հայ. Ծար *dīkurokhi, որմէ ա. Ծոկ "բարձր", եւ այսպէս զ. օ. ա. Ծոկ yāša "կեցցէ", -ին մէջ առաջին բառը սկզբնաբար հին հայ. լեզուէն ծագած բառ մը կը ներկայացնէ: Հակասակ Pedersenի KZ 39, 336 § 36 եւ շուշ. լեզու գտնուող լեզի, աւ. "բիթ", եւ նաւ. բառերէն եւ մի եւ նշան ժամանակ Meilletի համեմատութեան MSL 10, 278 իրաւունք տալով հայ. լեզու բառը հնդ. kēō + լեւն (առ. kēō "anschwellen") կը բացատրեմ, Հմմտ. նշանակութեան մասին ահաւորէմ բառը: Pedersen ալ յիշ. ա. իրեն համեմատութիւնը էր "höchst unsicher" կը նշանակէ: Ինչի համար լառ (է) զ. օ. շար-ը-ը, շար-իւն (բառ Hübshmannի գուցէ = նպ. *šād- "շառ" šādab "frisch"-ի մէջ Fird. I, 441, 138 "wasserreich") իբր բուն հայ. բառ kēō-dis-էն առ. *kēō բացատրուելու եւ Hübshmann ալ կ'ըսէ որ նպ. šād "շառ" նշանակութեամբ բաւական ապահովեալ չէ իսկ հայ. լառ (Արտա-լառ, Երաւոր-լառ) պարս. էն առնուած է Արշակունի նշան ժամանակ, որ լառ "արախութիւն", է = նպ. šād "արախ, պէլ. šād "glad, pleased, happy" հայ. šigāti = ալ. kaiti (= հնդեր. pṛageti "Հանդիսութիւն" լառ. quies կային), ուրեմն Արտա-լառ = Արտաշէյ արախութիւն Arsamosata = Արշապատ արախութիւն, է "Namen, wie unser Friedrichsruhe, Ludwigslust etc." կ'ըսէ Հմմտ. հայապէս Hübshmann, Arn. Gramm. 1, 211. Հայ. լառ եւ անիւ լառ-ի *շիտապ-էն պարս. լեզուէն եւ բառ Hübshmann 215 = նպ. šitab "Eile" šitāstan "eilen" Հմմտ. Hübshmann, Pers. Stud. 79, իսկ լառ ք. Գաւ "պալար, երեւեալ" ք վերայ մարմնոյ, նորէն kēō "anschwellen" արմ.-էն հնդեր. *kēō-էր, նշանակու լառ-բուն, լառ-իւն *շար-ը-ը, *շար-իւն տեղ ք-իւն-իւն-էն լառ-իւն-ի տեղ ք-իւն-իւն-էն ձեւին յիշող-գեցութեան տակ, Հմմտ. լառ-իւն-ի "շար եւ փոյթ", լառ-իւն-ի *շառապիւ, ձեպիւն, առաւարել, արապիւ. փոյթիւ, շառապիւ Թափիւ "է բաց ալ գուցէ լառ-ի փոխ առնուած Թափ-ին լառ-ա-իւն-ի եւ լառ-ի ձեւերուն ազդ.-եան տակ փոխուիլ է, բայց աւելի հաւանապէս, իբր բուն հայ. բառ, ժողովրդային ձեւով լառ-ա լառ-ի տեղն է, առանց = ձայնի *շար-իւն-ի եւ այսպէս առանց ք ձայնի ալ լառ-իւն-ի:

Ի պատիւ Osthoff-ի IF. 14 դրած յօդուածի մէջ "Zur armenischen Wortforschung" հայ. աշու բառն ալ առ. արմ. *kēō "anschwellen" ձեւով *ā-kēōmont "պարարեւ-էն կը բացատրեմ: Հիմայ *kēōnt- "պարարեւ" մի կ'ենթադրեմ, աւ. միայն յետոյ -մէն եւ մտնաւ բառերուն սկզբնապէս -ին ազդ.-եան տակ առաջ եկած համարելով, նշանակու քիւն-ի մէջ Հիմայ ոչ *veikē-er- առ. արմ. veikē, այլ. *veik = իբր առ. արմ. -er-ով (vei-kē-er) կը տեսնեմ:

6 Հայ. Ծաւա-իւն (է) բառին երկրորդ մասն ալ պարզ է ինծի: Ըստ Pedersenի KZ. 39,

362 գամ, բային նախաձեռն *ghogh-mi կրնայ ըստ
*gang-mi-էն gannmi եւ այսպէս էմ, հմմտ. աբաժն.
Հայ. -գայնի ալ հաւա-գայնի մէջ այս ghogh-
էն *gang-mi է. *գալը, *ganti, ganti, gajni- որմէ
*գայնի (եւ հաւա-գայնի) եղաւ:

Այսպէս Pedersen-ին շնորհաւորելու ենք
իրեն այս ինքնագրութեան համար որ մաս-գայնի
բառը բոլորովին կ'ապահովէ միեւնոյն ժամանակ

Meilletի „Conjugaison arménienne“ (Բանասեր
2, 11 առանձնատիպ) յայտնած համեմատութիւնը
էմ առ լաւ vādú ինչ այս բացատրութիւնը չքն-
դռնենք:

(Ը-ը-ն-ի-ի-ի)

ՂՈՒԿԱՆ ԲԱՐՈՒԴԱՆԵԱՆ

Կ Ե Ն Ս Ա Գ Ր Ա Կ Ա Ն

Ս Ո Ֆ Ո Ւ Ս Բ Ո Ւ Գ Գ Է՝ Դ

Ծնած է Բուգգէ (*Elseus Sophus Bugge*) 5 Յունուար 1833 Նորվեգիայի
Larvik քաղաքը: Հայրը կը կոչուէր Ադեքսանդր Բուգգէ արուեստիւ վաճառա-
կան, երբեմն տեղակալ (*Lieutenant*): 1848ին մտաւ համալսարան եւ քանա-
սիրական քննութիւնը տուաւ 1857ին: Յաջորդ տարին օտար երկիրներ ծամ-
բորդիւ սկսաւ եւ նախ Կոպէնհագէն ուսաւ արեւելեան լեզուները՝ առաջնորդ
ունենալով զ*Westergaard* եւ դասական լեզուները առ ոտս *Madvig*ի. Բերլինի
մէջ մշակեց Սանսկրիտը *Weber*ի եւ Գերմանականութիւնը *Moriz Haupt*ի քով:
1860 թուականին Բրիտանիայի համալսարանին մէջ համեմատական լեզուագի-
տութեան համար առժամանակեայ պաշտօն մը ընդունեցաւ: Համեմատական լեզուա-
գիտութեան եւ Հիւսիսային հին լեզուաց օգնական ուսուցիչ կարգուեցաւ 1864ին եւ
երկու տարի վերջը ուսուցիչ:

Բուգգէ հնդիկագերմանական արմատ լեզուին զանազան մասերու մէջ աշխատած
է: Բայց ամէնէն աւելի ոյժ տուած է Հիւսիսային եւ հին Անգլիերէնին: Այս քաժնին
մէջ իբրեւ հրատարակիչ ու քննադիր քննադատող մեծ արդիւնք ունի. քայց առաւե-
լագոյն արդիւնք վաստդեցած է *Runes* (= Գաղտնիք) անուանեալ գրոց հետազոտու-
թեան մէջ: Նախ իրեն պարտական ենք ամենահին հիւսիսային Ռունէն արձանա-
գրութեանց ընթերցումի: Այս արձանագրութիւնները, որոնց հետքը Բրիտտոնէն
ետքը մինչեւ Դ. դար դեռ կը տեսնուի, Սկանդինավիայի ամենահին մատենագրա-
կան յիշատակարաններուն լեզուէն շատ տարբեր լեզու մ'ունին. ի մէջ այլոց այս
արձանագրութեանց մէջ պահուած են տակաւին վերջաւորող ծայնաւորները, մինչ
ամենահին Հիւսիսային մատենագրական լեզուին մէջ ինկած են արդէն: Այս պատ-
ճառաւ Բուգգէն յառաջ բոլորովին անիմանալի էին եւ ասիկա միայն կրցաւ առեղ-
ծուածը լուծել: *Runes* արձանագրութեանց մասին իւր զլուի գործոցն է „*Norges
Indskrifter med de aeldre Runer*“ (այսինքն “Նորվեգիայի արձանագրութիւնները
ամենահին Ռունէններով”), աշխատասիրութիւնը, որ 1891ին սկսաւ հրատարակուիլ
եւ իւր մահուան ատեն դեռ ամբողջապէս աւարտած չէր: Բաց աստի Բուգգէ մեծ
արժանիք ունի հիւսիսային դիցաբանութեան նկատմամբ. ինքն առաջին անգամ՝ այն
կարծեաց պաշտպան հանդիսացաւ, թէ ցայժմ *Edda* կոչուած երգերը այն հնու-
թիւնը չունին, որ իրենց կը տրուի. այս երգերը իւր խօսքերուն նայելով՝ հնագոյն

1 Այս մահախօսականը պարտական ենք հայ
լեզուին պարծանք Պրոֆ. Դր. Հոգգէր Պեդերսոնի
ազնիւ քարեացականութեան: Խոյնազրութեանս դի-
մուծին վրայ համեցաւ յաղգելի լեզուաբանը գրիել:

իւր թանկագին ժամըր եւ հայ աշխարհին համար
թանկագին անձի մը յիշատակը: “Հանդէս Ամսօրեայի-
ն” էջերուն մէջ եւս անմահացնենք:

ՅՄԲ. “ՀԱՆԴԵՍԻՆ”